

О.А. Мельничук

СТРАХУВАННЯ ТИМЧАСОВОЇ НЕПРАЦЕЗДАТНОСТІ РОБІТНИКІВ В АВСТРІЇ НАПРИКІНЦІ XIX – ПОЧАТКУ XX СТ.

Запровадженню загальнообов'язкового державного соціального страхування тимчасової непрацездатності робітників в Австрії передувала епоха добровільного та частково-обов'язкового страхування. Однак, вона не була тривалою, оскільки керівництво держави вирішило широко запозичити досвід у цій сфері сусідньої Німеччини. Щоправда це не було сліпим копіюванням законодавчих норм. Обов'язкове страхування в Австрії не знищило попередніх організаційних форм, а лише пристосувало їх до загальної системи страхування, змінивши відповідним чином його організацію.

Досліджувана проблема не знайшла належного висвітлення в науковій літературі. Виняток складають праці Н. Вигдорчика [1], Б. Данського [2] та В. Яроцького [3], які на початку XX ст. вивчали досвід західноєвропейських країн з метою проведення соціальних реформ в Російській імперії.

Метою статті є висвітлення історії, організації та практики соціального страхування тимчасової непрацездатності робітників в Австрії наприкінці XIX – початку XX ст.

Закон про загальнообов'язкове соціальне страхування від хвороб в Австрії був запроваджений 30 березня 1888 р. (на 5 років пізніше, ніж у Німеччині) і діяв фактично без змін до початку Першої світової війни [4, s.58]. Страхуванню підлягали всі робітники та службовці, незалежно від розміру заробітної плати чи винагороди. Однак, якщо річна заробітна плата службовця перевищувала 2400 крон, тоді страхові внески він сплачував і за себе і за роботодавця. Добровільне страхування у цій сфері поширювалося на: безробітних; робітників, що працюють у сільському господарстві та лісовій промисловості; для всіх інших осіб, віком до 35 років [2, с.123].

Інститут соціального страхування на випадок хвороби набув широкого розмаху у діяльності страхових органів. За 20 років його існування кількість застрахованих збільшилася із 1 310 400 до 3 071 254 осіб, тобто у 2,3 рази. Суттєво зросла також частка застрахованих по відношенню до всього населення. В той же час, за темпами розвитку та об'ємами, страхування в Австрії суттєво відставало від німецького [5, s.19].

Організація страхування в Австрії була значно простішою, ніж у Німеччині. Якщо за кількістю різних типів кас Австрія не поступалася, то дроблення їх в межах кожного типу не було значним, а окремі каси були значно крупнішими ніж у Німеччині. Німецьким місцевим касам в Австрії

відповідали окружні. В основу їх організації був покладений не професійний, а територіальний принцип. Окружні каси засновувалися в кожному судовому окрузі. Вони охоплювали осіб, які тут проживали і не входили до складу іншої страхової каси. Окружні каси об'єднувалися в союзи, основним завданням яких була видача субсидій окремим касам та нагляд за їх діяльністю. На 1908 р. нараховувалося 7 таких союзів. Інші три типи страхових кас – фабричні, ремісничі та будівельні – майже не відрізнялися від аналогічних кас у Німеччині. В Австрії існували також гірничопромислові каси, які виникли ще задовго до запровадження загальнообов'язкового страхування. Особливим типом кас були учнівські, які засновувалися цехами для своїх учнів. Соціальний захист учнів в таких касах покладался на власників. До загальної системи страхування в Австрії включали і, так звані, вільні каси. Участь в таких касах звільняла від членства в обов'язкових. Загалом на 1908 р. в Австрії функціонувало 1230 фабричних, 871 цехова, 572 окружних, 427 учнівських, 214 вільних та 32 будівельних кас. Упродовж 1988-1908 рр. кількість кас збільшилася на 944, а кількість членів у розрахунку на 1 касу збільшилося із 545 до 970. [5, s.25].

Управління страховими касами в Австрії було побудовано за зразком Німеччини і здійснювалося через загальні збори та правління. Однак, загальні збори включали не 500, а 300 членів. У разі перевищення цієї кількості, загальні збори замінювали зборами уповноважених. На відміну від Німеччини, в Австрії функціонували й особливі органи – третейські суди при лікарняних касах. До їх складу входили 5 членів, з яких троє обиралися з числа застрахованих, а двоє – з усіх учасників загальних зборів. Компетенція третейських судів була достатньо вузькою: вони розглядали лише суперечки між застрахованими і правліннями кас щодо призначення допомог та сплати внесків. Інші питання знаходилися у компетенці органів нагляду, представлених, переважно, установами органів внутрішніх справ. Так, нижчу інстанцію складали окружні адміністративні установи (окружний начальник, окружне правління), середню – обласні адміністративні установи (обласний президент чи намісник, обласне правління), вищу – рада з питань страхування при міністерстві внутрішніх справ [2, с.124].

Австрійська система соціального страхування мала свої особливості у призначенні допомог. Так, при їх нарахуванні в основу брався не заробіток певних категорій робітників, а середній заробіток простого робітника в даному судовому окрузі. Розміри цього заробітку встановлювалися адміністративною владою щорічно для чоловіків та жінок (дорослих та підлітків). Звісно, що така система не влаштовувала в першу чергу висококваліфікованих працівників. Позитивним було те, що розмір такої допомоги складав 60 % заробітку (в Німеччині – 50% – О.М.). Максимальна тривалість виплати допомоги за австрійським законом складала 20 тижнів, в той час як у Німеччині – 26 тижнів. Допомога виплачувалася, якщо втрата працездатності тривала більше трьох днів. У разі знаходження хворого у лікарні, членам сім'ї виплачували лише половину від загального обсягу

допомоги. У випадку смерті працівника – утриманці могли розраховувати на 20-ти кратний заробіток померлого [3, с.523].

Бюджети страхових кас склалися за рахунок страхових внесків підприємців та робітників у співвідношенні 1:2. Розмір внесків для робітників становив не більше 2-3% від заробітної плати і станом на 1902 р. визначався сумою: від 10 крон в окружних касах до 17 крон у вільних касах. Збільшення розміру внесків допускалося лише за рішенням загальних зборів. Особи, що застрахувалися добровільно, сплачували внески у подвійному розмірі. Дефіцити кас покривалися за рахунок коштів резервного фонду, позиками та безповоротними допомогами [2, с.64].

3 листопада 1908 р. австрійський уряд вніс до законодавчої палати проект реформи соціального страхування. Згідно його положень суттєво розширювалося коло застрахованих на випадок хвороби. Пропонувалося включити до складу застрахованих сільськогосподарських та домашніх працівників, внаслідок чого чисельність застрахованих мала зрости удвічі. Значно скорочувалася кількість страхових кас, хоча й австрійський уряд так і не ризикнув запровадити єдиний тип кас. Перепоною для цього була значна кількість фабричних кас, за збереження яких виступали промисловці. Укрупнення окружних кас здійснювалося через збільшення мінімальної кількості членів в одній касі від 100 до 1000, при цьому кількість кас мала бути скорочена на 40%. Для фабричних та ремісничих кас мінімальна кількість членів складала 200 осіб, а прогнозоване скорочення складало 60% [1, с.131].

Законопроектом встановлювалися певні обмеження для вільних кас, які, на відміну від Німеччини, були надзвичайно популярними в Австрії не лише серед робітників, але й роботодавців. Останні, зачасти, не створюючи своїх кас, рекомендували робітникам страхуватися у вільних касах і вносили до них свої страхові внески. На початок ХХ ст. в них була застрахована 1/5 усіх робітників. Вільні каси вирізнялися широким самоврядуванням та були цілком позбавлені впливу роботодавців. Згідно з проектом закону, участь в новостворених вільних касах не звільняла робітників і роботодавців від сплати внесків в обов'язкові каси. Крім того, вільним касах надавалося право замінювати обов'язкові лише в тому випадку, якщо підприємці оформляли письмове зобов'язання щодо внесення в ці каси частину своїх внесків. Прагнення обмежити самоврядування кас проявилось і в іншому нововведенні – створенні нового органу страхування – окружних бюро (Bezirkstelle). Майбутні органи мали стати об'єднуючим центром для усіх видів страхування, якому страхові каси передавали значну частину своїх функцій: облік застрахованих, встановлення та стягнення страхових внесків [5, с.73].

Натомість, законопроектом передбачене суттєве розширення функцій лікарняних кас. Так, тривалість виплати допомоги збільшувалася із 20 до 52 тижнів. Виплата допомоги розпочиналася із першого дня хвороби. Змінювався і порядок нарахування допомоги. Тепер за основу брався не «середній заробіток робітника в окрузі», а «середній груповий заробіток»,

тобто заробіток робітника відповідного тарифного розряду, що дало змогу дещо підвищити мінімальний розмір допомоги. Однак, найсуттєвішим нововведенням у сфері функцій лікарняних кас було страхування сімей робітників. Проектом для них запроваджувалося факультативно-обов'язкове страхування. У випадку хвороби член сім'ї отримував безкоштовне лікування та грошову допомогу, встановлену для всіх членів каси. У разі смерті дружини видавалася допомога на поховання у розмірі не більше 2/3 звичайної допомоги, а в разі смерті дитини – ½ [1, с.134].

Отже, Австрія була другою європейською країною, в якій слід за Німеччиною було запроваджено страхування тимчасової непрацездатності робітників та службовців. Незважаючи на запозичення німецького досвіду у цій сфері, австрійське страхове законодавство характеризувалося певними особливостями, які позитивно позначилися на матеріальному забезпеченні застрахованих.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Вигдорчик Н.А. Социальное страхование. Систематическое изложение истории, организации и практики всех форм социального страхования / Н.А. Вигдорчик. – СПб.: Практическая медицина, 1912. – 295 с.
2. Данский Б.Г. Страхование рабочих в России и на Западе. Т.1. Вип. 3. Организация больничной кассы / Б.Г. Данский. – СПб.: Прибой, 1914. – 206 с.
3. Яроцкий В. Страхование рабочих в связи с ответственностью предпринимателей / В. Яроцкий. – СПб.: «Труд», 1895. – Т.1. – С.1-496; Т.2. – С. 497-1115.
4. Zacher A. Die Arbeiter-Versicherung in Oesterreich / A. Zacher. – Berlin, 1899. – 276 s.
5. Statistik der Oesterreichischen Krankenkassen im Jahre 1908. – Wien, 1910. – 87 s.